

مطالعه تطبیقی سیاست کیفری ناظر به جرم پولشویی در حقوق کیفری ایران و کانادا

سیدعلی ربانی موسویان^{۱*} هدیه غلامرضائی^۲

چکیده

پولشویی از جمله بسترهای وقوع جرایم اقتصادی مختلف از سوی بزهکاران کلان و شرکت هاست؛ زیراناشی از فعالیت های اقتصادی ناسالم بوده و نقش اساسی در ترغیب یا تسهیل فعالیت بزهکاران یا تقویت جرایم سازمان یافته دارد. پولشویی به عنوان یک فرآیند پیچیده و دراز مدت به پردازش عواید حاصل از فعالیت های مجرمانه به منظور پنهان کردن یا تغییر ظاهر منشاء قانونی پول مرتبط می باشد و شامل سه مرحله جایگذاری، لایه چینی و یکپارچه سازی است، لذا قانونگذار در حقوق ایران و کانادا با جرم انگاری پول شویی در جهت پیشگیری و مبارزه با آن تدابیری را پیش بینی می کند. پژوهش حاضر با روش توصیفی تحلیلی ضمن بررسی تطبیقی جرم پولشویی در نظام حقوقی ایران و کانادا، تاریخچه، ویژگی های پول شویی، مراحل، ارکان و پاسخ های نظام حقوقی ایران و کانادا به آن، به تحلیل تطبیقی وضعیت پولشویی در دو کشور پرداخته است. نتیجه مطالعات از عدم نظارت نظام مند دولت بر فعالیت های مالی در کشورهای ایران و کانادا حکایت دارد. پولشویی به عنوان یکی از مهمترین جرایم اقتصادی در جهان در این دو کشور موضوع سیاست های سخت گیرانه قرار گرفته است و در ایران می تواند در حد اخلال در نظام اقتصادی و افساد فی الارض نیز مطرح شود. از تفاوت های پولشویی در دو کشور می توان به موارد ذیل اشاره نمود: تلاش های به روزتری در زمینه مبارزه با پولشویی در قوانین کانادا به چشم می خورد که در ایران سعی شده است با اصلاح قانون مبارزه با پولشویی در سال ۱۳۹۷ بدان پاسخ داده شود؛ اهداف اولیه توسعه نظام های حقوقی ضدپولشویی در دو نظام حقوقی کانادا و جمهوری اسلامی ایران با یکدیگر متفاوت می باشد. همچنین همکاری های بین المللی اطلاعاتی در زمینه مبارزه با پولشویی به عنوان یک نقطه اصلی تمییزدهنده میان نظام های حقوقی ایران و کانادا در مبارزه با پولشویی تلقی می شوند.

تاریخ دریافت:

۱۳۹۹/۰۴/۲۶

تاریخ قبولی:

۱۳۹۹/۱۱/۱۰

قابل داندوز از تاریخ:

۱۳۹۹/۱۲/۰۴

کلیدواژه ها:

جرم پولشویی، جرایم اقتصادی، حقوق کیفری ایران، حقوق جزای کانادا.

۱ مقدمه

مجرمانه عاید شده است آن چنان تغییر پیدا می نماید که به یک پول مشروع تبدیل شده به نحوی که هیچ منشاء

اصطلاح پولشویی به فرآیندی اطلاق می شود که از طریق آن، پول کثیف یعنی پولی که از طریق فعالیت های

*نویسنده مسئول

^۱ استادیار گروه فقه و حقوق دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد اسلامشهر، اسلامشهر، ایران^۲ مربی گروه حقوق جزا و جرم شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد اسلامشهر، اسلامشهر، ایران

دیگری هنوز در جریان پیگیری است که به موجب آن برخی گروه های سازمان یافته فعال در زمینه پولشویی و تامین مالی تروریسم منحل شده و یا از مسئولیت کیفری معاف شده اند و در نتیجه میزان محکومیت حدود ۲۷ درصد بوده است. البته نایبستی این برداشت را با مقدمه فوق داشت که آمار ارتکاب جرایم پولشویی در قوانین کانادا بالاست بلکه این به مراتب کمتر از سایر جرایم است، زیرا حدود ۶۳ درصد از پرونده های جنایی در سال ۲۰۱۷ منجر به صدور حکم و محکومیت شده است.

۲ ارکان تشکیل دهنده جرم پولشویی در حقوق ایران و کانادا

جرم پولشویی نیز مانند سایر جرائم از سه رکن اصلی قانونی، مادی و معنوی تشکیل میگردد که در ادامه بررسی سه رکن مذکور در جرم پولشوئی از نظر خواهد گذشت.

رکن قانونی جرم پولشویی در ایران و کانادا

آخرین اراده ی قانونگذار در جرم پولشویی اصلاحیه ی ۱۳۹۷/۷/۳ مجلس شورای اسلامی از قانون مبارزه با پولشویی مصوب ۱۳۸۶ است. در این قانون بر مبنای کنوانسیون های بین المللی و قوانین تعداد زیادی از کشورهای دنیا به تعریف جرم پولشویی و تبیین ارکان آن پرداخته شده است.

در حقوق ایران به موجب ماده ۲ قانون مبارزه با پولشویی مصوب ۱۳۸۶ اصلاحی ۱۳۹۷ جرم پولشویی را در اجزای سه گانه ای تعریف کرده است: الف - تحصیل، تملک، نگهداری یا استفاده از عواید حاصل از ارتکاب جرائم با علم به منشأ مجرمانه آن. ب - تبدیل، مبادله یا انتقال عوایدی به منظور پنهان یا کتمان کردن منشأ مجرمانه آن با علم به اینکه به طور مستقیم یا غیرمستقیم از ارتکاب جرم به دست آمده یا کمک به مرتکب جرم منشأ به نحوی که وی مشمول آثار و تبعات قانونی ارتکاب آن جرم نشود. پ - پنهان یا کتمان کردن منشأ، منبع، محل، نقل و انتقال، جابه جایی یا مالکیت عوایدی که به طور مستقیم یا غیرمستقیم در نتیجه جرم تحصیل شده باشد.

مجرمانه ای از آن وجود نداشته باشد. پولشویی جرمی ثانویه، سازمان یافته و فراملی است. پولشویی فرآیند تبدیل پول های نامشروع ناشی از فعالیت های غیرقانونی و نامشروع به پول های تمیز، مشروع و قانونی است که اقتصاد زیرزمینی، نظام اداری ناسالم و غیرکارآمد و نظام مالی فاقد سیستم نظارتی قوی، بستری مناسب برای ارتکاب آن محسوب می شود. در سطح بین المللی و جهانی، تصویب کنوانسیون سازمان ملل متحد علیه جنایات سازمان یافته فراملی ۲۰۰۰ پالرمو تلاشی موثر برای مقابله با پولشویی های سازمان یافته ی فراملی بوده است. در ایران با تصویب قانون مبارزه با پولشویی ۱۳۸۶، فلسفه ی تصویب آن در کنار نواقص قابل توجهی که سعی در جبران آن با آیین نامه های مختلف برآمد، اما به لحاظ کیفرگرایی با این اقدامات مخرب نظام اقتصادی چندان قابل توجه نبوده است. به همین دلیل در سال ۱۳۹۷، اصلاحیه ی این قانون با تحولات قابل توجهی، در عین احیای پیشگیری افتراقی از جرم پولشویی و بازتعریف دقیق اصطلاحات مختلف، کيفردهی به این رفتارها را موضوع بازنگری قابل توجهی قرار داد. درحقوق کانادا نیز پولشوئی استفاده، انتقال مالکیت، ارسال یا تحویل به هر فرد و یا محل و حمل و نقل، هرگونه اموال یا درآمد حاصل از هر نوع دارایی که حاصل مستقیم یا غیر مستقیم از یک عمل مجرمانه است را در بر می گیرد. اما مطالعات مختلف درحقوق کیفری ایران نشان از سازمان یافتگی وقوع جرم پولشویی دارد که گاه اباحه ی این پولهای اصطلاحاً کثیف با بستر دولتی صورت می گیرد و یا مجوزهای دولتی زمینه ساز وقوع پولشویی را فراهم می سازد. به عنوان مثال اینکه واردات ارز درکشور ایران به دلیل نیاز شدید دولت به ارز خود مصداقی از پولشویی است و این ارز وارداتی تنها در صورتی مشمول محدودیت کیفری تحت عنوان قاچاق قرار می گیرد که شخص وارد کننده ارز از مصادر دولتی- قانونی تعیین شده اقدام به تبدیل ارز نکند. یعنی اساس اقدام مقبول است و تشریفات دولتی عاملی برای شستن ارزها با هر منشأ می باشد. لذا سیاست کیفری درحوزه ی پولشویی مقتضی نظارت، ایجاد اطلاعات مالی و اتخاذ تدابیر پیشگیرانه به عنوان یک کل به هم پیوسته است و سیاستی بدون این اجزا نمی تواند موثر ظاهر شود. بر اساس تجزیه و تحلیل داده های ارائه شده توسط سازمان آمار کانادا، از سال ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۶، کانادا ۳۲۱ مورد جرایم پولشویی ثبت کرده است. طبق داده های موجود، موارد

مرتکب جرم می شوند. پس منطقاً باید مجازات شدیدتری که جنبه بازدارندگی داشته باشد، برای آنان لحاظ شود. مواد ۲ و ۹ قانون مبارزه با پولشویی ایران ناظر بر مرتکبان پولشویی است؛ در این قانون کارمندان دولت که از جایگاه خود برای پولشویی سوء استفاده کنند، مورد توجه خاصی قرار نگرفته است، درحالیکه شایسته بود مجازات این افراد تشدید می شد، زیرا کارکنان دولتی بنا به مسئولیت خود اختیاراتی دارند که دیگر افراد از آن بهره مند نیستند و اصولاً جرم توسط آنها ساده تر ارتکاب می یابد. بند ۲ ماده ۱۰ (کنوانسیون پالرمو ۲۰۰۰) نسبت به دولت های متعاهد یادآور شده است که در قانون ملی خود برای اشخاص حقوقی در صورت ارتکاب جرم پولشویی مسئولیت کیفری در نظر بگیرند، ولی در قانون ایران در این مورد، حکم خاصی وجود ندارد. سکوت قانون ایران به ویژه در ماده ۲ آن در خصوص مرتکب پولشویی، دلالت بر آن دارد که میان شخص حقیقی و حقوقی تفاوتی وجود نداشته باشد. ولی اطلاق عبارت «مرتکبین» در ماده ۹ همان قانون، گویای این نظر نیست و وجه غالب عبارت اخیر به اشخاص حقیقی برمی گردد و از ظهور آن نتیجه گرفته می شود که قانونگذار ایران، در زمینه پولشویی چنانچه کنشگر یک شخص حقوقی باشد، مسئولیت کیفری قائل نشده است. با تعیین مجازات قابل اعمال بر اشخاص حقوقی در ماده ۲۰ ق.م.ا. مصوب ۱۳۹۲ و با عنایت به ماده ۱۴۳ همان قانون این خلا برطرف شده، زیرا قانون مجازات اسلام بر سایر قوانین در موارد سکوت، ابهام و اجمال حاکم است (ساریخانی و فتحی، ۱۳۹۵، ص ۲۴۰).

یکی از مقدمات ضروری عنصر مادی هر جرمی رفتار شخص مجرم است که برحسب طبیعت و اقتضای انجام هر جرم، قانونگذار آن را توصیف کرده و با قید مجازات، منع می کند. اگر در روشهای جرم انگاری این شیوه علمی مدنظر قانونگذار کیفری قرار نگیرد، از مواردی است که گاه موجب نقض حقوق و آزادیهای فردی و اجتماعی می شود و گاه مغرّی برای مجرمان حرفه ای محسوب می شود (اردبیلی، ۱۳۹۴، ص ۲۰۹). رفتار در این جرم مجموعه اقداماتی است که بر روی عایدات ناشی از جرم اولیه انجام می گیرد تا از دید مأموران عدالت کیفری مخفی بماند و آن عایدات مشروع جلوه کند (باقرزاده، ۱۳۸۸، ص ۳۱). در همین زمینه ماده ۶ کنوانسیون پالرمو (۲۰۰۰) و ماده ۲۳ کنوانسیون مریدا (۲۰۰۳) مصادیق رفتار پولشویی را افعالی

قوانین پولشویی در کانادا برای اولین بار در سال ۱۹۸۹ اعمال شد و در سال ۱۹۹۷، ۲۰۰۱، و ۲۰۰۵ اصلاح شد. سیستم حقوقی کشور کانادا که مستعمره بریتانیای کبیر بوده و همچنان تحت نظارت ملکه انگلستان می باشد به تبع آن کشور از حقوق کامن لا تبعیت میکند (شمس ناتری، ۱۳۸۲، ص ۱۵۶). بخش ۴۶۲.۳۱ (۱) و ۳۵۴ (۱) از قانون کیفری کانادا در مورد جرم پول شویی بیان میدارد: ۴۶۲.۳۱ (۱) هر کس شود با قصد پنهان کردن یا تبدیل آن مال یا درآمد، با علم یا باور به اینکه تمام یا بخشی از این اموال و یا درآمد، حاصل مستقیم یا غیر مستقیم از یک عمل مجرمانه است را استفاده، انتقال مالکیت، انتقال یا دریافت مال و یا حمل و نقل کند الف) کمیسیون کانادا جرم انگاری شده است؛ یا ب) هر فعل یا ترک فعل مجرمانه ای مربوط به عواید ناشی از فعالیت های مجرمانه که در کانادا ارتکاب یافته است و به عنوان یک جرم شناخته شده باشد.

دو نکته مهم در ماده فوق که به عنوان رکن قانونی جرم پولشویی در کانادا وجود دارد: اول، این که رکن مادی جرم پولشویی در این ماده نه به صورت تمثیلی بلکه به صورت احصایی مطرح شده است بنابراین، تنها افعال مجرمانه فوق می تواند موجب ارتکاب جرم پولشویی شود مگر اینکه در قوانین خاص دیگر، اعمال مجرمانه خاصی به عنوان مصداق پولشویی شناخته شده باشد برای نمونه عواید ناشی از نقض قانون ادارات دولتی خارجی یا جرایم رشوه خارجی که می توانند در زمینه پولشویی نیز بکار برده شوند. دوم، در حالی که طیف وسیعی از اقدامات می تواند به عنوان جرم پولشویی محسوب شود اما باید توجه شود که قصد پنهان شدن در این جرم بخشی از رفتار مجرمانه متهم می باشد. در نهایت، متهم باید بداند یا باور داشته باشد که دارایی یا درآمد حاصل از اعمال مجرمانه ای است که در ماده فوق گنجانده شده است.

رکن مادی جرم پولشویی در حقوق ایران و کانادا

امروزه مرتکب جرایم، از منظر قوانین کیفری اعم از هر شخص حقیقی یا حقوقی پذیرفته شده است و از میان آنها کارکنان دولتی و اشخاص حقوقی بنابر حدود اختیارات و توانایی های خاصی که دارند، با سهولت هرچه بیشتری

۱۰) کنوانسیون پالرمو ۲۰۰۰) نسبت به دولت های متعاقد یادآور شده است که در قانون ملی خود برای اشخاص حقوقی در صورت ارتکاب جرم پولشویی مسئولیت کیفری در نظر بگیرند، ولی در قانون ایران در این مورد، حکم خاصی وجود ندارد. سکوت قانون ایران به ویژه در ماده ۲ آن در خصوص مرتکب پولشویی، دلالت بر آن دارد که میان شخص حقیقی و حقوقی تفاوتی وجود نداشته باشد. ولی اطلاق عبارت «مرتکبین» در ماده ۹ همان قانون گویای این نظر نیست و وجه غالب عبارت اخیر به اشخاص حقیقی برمی گردد و از ظهور آن نتیجه گرفته می شود که قانونگذار ایران، در زمینه پولشویی چنانچه کنشگر یک شخص حقوقی باشد، مسئولیت کیفری قائل نشده است. با تعیین مجازات قابل اعمال بر اشخاص حقوقی در ماده ۲۰ ق.م.ا. مصوب ۱۳۹۲ و با عنایت به ماده ۱۴۳ همان قانون این خلا برطرف شده، زیرا قانون مجازات اسلام می بر سایر قوانین در موارد سکوت، ابهام و اجمال حاکم است (ساریخانی و فتحی ۱۳۹۵، صص ۲۳۹-۲۴۰).

۲.۱.۲ موضوع جرم :

اشکال دیگر نحوه ارتباط ماده ۳ قانون مذکور با ماده ۶۶۲ قانون مجازات اسلامی است، زیرا جرم منشأ در هر دو ماده جرم مالی معرفی شده است، حال چه نوع جرم مالی مربوط با ماده ۳ قانون مبارزه با پولشویی و چه نوع دیگر مشمول ماده ۶۶۲ قانون مجازات اسلامی است، در بوته ای از ابهام قرار دارد. براساس، فلسفه قانون مبارزه با پول شویی در سطح بین المللی جرم مقدم می بایست از جرایم مهم تعیین شود، پس شایسته بود قانونگذار در ماده ۳ با تأسی از کنوانسیون های مورد بحث، معیارهایی مانند ضابطه احصای قانونی یا سیستم معیارشناسائی برای تعیین جرم منشأ معرفی می کرد. موضوع جرم پولشویی گاهی هم داشتن اطلاعاتی درباره عایدات ناشی از جرم است که عبارات اخفا کردن، پنهان کردن و کتمان کردن مندرج در بند «ج» ماده ۲ قانون مبارزه با پول شویی مصوب ۱۳۸۶ ناظر بر آنند. بدین صورت که هر شخصی در مورد ماهیت واقعی، منبع و... عواید مجرمانه اطلاعاتی کسب کند، ولی از بیان آنها خودداری ورزد، مرتکب جرم پولشویی شده است. این مصادیق سه گانه به نوعی از جرایم علیه عدالت قضایی محسوب می شوند، زیرا این اقدامات، کنشگران نظام عدالت کیفری را در ایفای وظایف قانونی خودشان با چالش جدی مواجه می سازد. اخفا، پنهان و

نظیر تبدیل، تصاحب، انتقال و... عایدات ناشی از جرم دانسته اند. در کانادا نیز تحصیل، تملک، نگهداری یا استفاده از عواید حاصل از فعالیت های غیرقانونی با علم به این که به طور مستقیم یا غیر مستقیم در نتیجه ارتکاب جرم به دست آمده باشد؛ تبدیل، مبادله، یا انتقال عوایدی به منظور پنهان کردن منشاء غیرقانونی آن با علم به این که به طور مستقیم یا غیرمستقیم ناشی از ارتکاب جرم بوده یا کمک به مرتکب به نحوی که وی مشمول آثار و تبعات قانونی ارتکاب آن جرم نگردد شبکه بانکی، بازار بورس اوراق بهادار، خرید و فروش اوراق قرضه عمومی، کارت های اعتباری، خرید و فروش طلا، ارز و سکه، املاک و مستغلات کانونهای عمده پول شویی می باشند. معمولترین شیوه پولشویی این است که پولشویان برای کاهش جلب توجه مجریان قانون، مقادیر زیادی پول نقد را به مقادیر کوچکی تبدیل نموده و یا بطور مستقیم در بانک سرمایه گذاری کرده است.

با توجه به اینکه جرم پول شویی شامل یک سری اقدامات است: اولین رفتار تبدیل یا انتقال دارایی، دومی پنهان کردن حقیقت، ماهیت منبع، موقعیت، حرکت، حقوق، مالکیت دارایی است. سوم تملک، مالکیت یا استفاده از آن است. رفتار چهارم مشارکت، ارتباط یا توطئه برای ارتکاب جرم، معاونت، تسهیل و مشاوره است. (Kelley, ۲۰۰۶: ۲) از نظر مادی، پولشویی جرمی مستمر، درازمدت و گروهی است که به طور معمول در مقیاس بزرگ انجام می گیرد.

۲.۱.۱ رفتار مرتکب:

امروزه مرتکب جرایم، از منظر قوانین کیفری اعم از هر شخص حقیقی یا حقوقی پذیرفته شده است و از میان آنها کارکنان دولتی و اشخاص حقوقی بنابر حدود اختیارات و توانایی های خاصی که دارند، با سهولت هرچه بیشتری مرتکب جرم می شوند. پس منطقی است مجازات شدیدتری که جنبه بازدارندگی داشته باشد، برای آنان لحاظ شود. مواد ۲ و ۹ قانون مبارزه با پولشویی ایران ناظر بر مرتکبان پولشویی است؛ در این قانون کارمندان دولت که از جایگاه خود برای پولشویی سوء استفاده کنند، مورد توجه خاصی قرار نگرفته است، یعنی شایسته بود مجازات این افراد تشدید می شد، زیرا کارکنان دولتی بنا به مسئولیت خود اختیاراتی دارند که دیگر افراد از آن بهره مند نیستند و اصولاً جرم توسط آنها ساده تر ارتکاب می یابد. بند ۲ ماده

است که جای بحث آن در رکن روانی است و این موضوع را از عبارت «به منظور پنهان کردن منشأ غیرقانونی ...» مندرج در بند «ب» ماده ۲ مذکور به خوبی می توان فهمید، این نظر را فلسفه جرم انگاری پولشویی که پیشگیری از وقوع جرم منشأ است، تقویت می کند.

رکن معنوی جرم پولشویی در حقوق ایران و کانادا

جرم پولشویی از جمله جرائم عمدی است که علاوه بر سوءنیت عام، نیاز به سوءنیت خاص نیز دارد و در برخی موارد مقید به حصول نتیجه مجرمانه نیز می باشد. تمامی اعمال و رفتاری که در بخش عنصر مادی جرم گفته شد باید با آگاهی و اراده مرتکب صورت بگیرد تا عنوان جرم پولشویی بر آن صادق باشد؛ همانگونه که قانون کانادا نیز اشعار می دارد که جرم پولشویی می بایستی « با قصد پنهان کردن یا تبدیل آن مال یا درآمد، با علم یا باور به اینکه تمام یا بخشی از این اموال و یا این درآمد حاصل از دریافت مستقیم یا غیر مستقیم»، ارتکاب یابد که همین قسمت بیان گر عنصر معنوی جرم است. بنابراین هر یک از آنها که به صورت غیر ارادی، سهوی یا در حال خواب و مستی یا تحت اجبار و اکراه انجام گیرد، عنوان جرم پولشویی بر آن صادق نخواهد بود. انجام مصادیق عنصر مادی جرم پولشویی به صورت ارادی و آگاهانه برای تحقق این جرم کافی نیست و علاوه بر آن، مرتکب جرم باید علم و اطلاع داشته باشد که این اعمال را در مورد اموال و عایدات حاصل از جرم انجام می دهد. (خوئینی، ۱۳۹۶، ص ۱۲۴)

البته نظر دیگری که امروزه در حقوق جزای بین الملل طرفدار داشته و به تبع آن در دکتترین حقوقی کانادا نیز از ارزش و اهمیت بالایی برخوردار است در زمینه مفروض نمودن رکن معنوی در جرایم پولشویی است بدین معنا که در اثبات جرم پولشویی، رکن معنوی مفروض قلمداد شود. ملاحظه می شود که تعریف های ناظر بر جرم پولشویی در ارتباط با رکن معنوی باید شخصی به این اموالی که شستن آنها خواسته شده از جرم حاصل شده آگاهی داشته باشد با این حال، در می یابیم که رکن معنوی جرم پولشویی حتی اگر آگاهی به منبع این اموال فراهم نشود بدست می آید (باسم مجید، ۱۳۹۶؛ ص ۶۵). پس تنها به سستی یا سهل انگاری بانک در انجام اقدامات لازم برای

کتمان کردن ماهیت واقعی عواید مجرمانه ظهور در ترک فعل هم دارند. ترک فعل امتناع از تکلیفی است که قانون بر عهده شخصی گذاشته است (نوربها، ۱۳۸۹، ص ۱۶۴). پس در موردی که قانون الزام مثبتی بر عهده شخصی نهاده باشد ولی از انجام آن خودداری کند، جرم با ترک فعل محقق می شود. سوآلی که در این خصوص مطرح می شود این است که آیا قانون ایران وظیفه گزارش کردن را بر عهده شخصی نهاده که اگر کتمان کند، جرم پولشویی محقق می شود؟ به طور مثال کارمند بانک یا پلیس یا فرد عادی به مواردی از پولشویی صرفاً اطلاع پیدا کند و گزارش ندهد، آیا مرتکب پولشویی شده است؟ بدیهی است که پاسخ منفی است، زیرا قانون مذکور بیانگر این مطلب است که با ترک فعل، پولشویی محقق نمی شود، زیرا قبلاً تکلیف خاصی بر عهده کسی گذاشته نشده است، از این رو مصادیق سه گانه رفتار و موضوع گزارش دادن اطلاعات سالبه به انتفاء موضوع است، ولی شایسته بود با توجه به شرایط، اوضاع و احوال پولشویی مقنن برای برخی افراد مانند کارمندان بانک و پلیس و... چنین تکلیفی پیش بینی می کرد.

۲.۱.۳ نتیجه جرم :

ایرادی که از حیث نتیجه حاصله بر قانون مبارزه با پولشویی ایران وارد می باشد، این است که قانونگذار معلوم نکرده پولشویی جرمی مطلق است یا جرمی مقید. در وهله اول به نظر می رسد با توجه به الفاظ مذکور در ماده ۲ قانون مبارزه با پول شویی تمام مصادیق مندرج در آن جرمی مقید است، پس در صورتی که پس از تحصیل و مبادله عواید ناشی از جرم، آنها ظاهری قانونی به خود بگیرند، جرم پولشویی تحقق پیدا می کند (گرایلی، ۱۳۸۹، ص ۱۵۷). به نظر برخی جرم پولشویی براساس، مصادیق مندرج در بند «ج» ماده ۲ قانون مذکور جرمی مقید است، زیرا مرتکب در عمل باید موفق به اخفا، پنهان یا کتمان کردن ماهیت واقعی، منشأ، منبع و... عواید ناشی از جرم شود، یعنی در عمل، این مصادیق به تطهیر منجر شوند، ولی این که مصادیق تبدیل یا مبادله یا انتقال باید به پنهان شدن جرم منشأ منجر شود تا بتوان معتقد شد که جرم پولشویی تحقق یافته است (ساک، ۱۳۸۸، ص ۱۵۴). چنین قیدی مدنظر قانونگذار نیست و به نظر می رسد صرف انجام رفتار پولشویی برای تحقق این جرم کافی است و قصد مخفی ماندن جرم منشأ، صرفاً سوء نیت خاصی

پاسخ های نظام حقوقی کانادا به جرم پولشویی

مجازات های کیفری ممکن است شامل موارد زیر باشد: عدم گزارش معاملات مشکوک تا ۲ میلیون دلار یا تا ۵ سال زندان، عدم موفقیت در گزارش تراکنش های مالی بزرگ و یا انتقال وجوه الکترونیکی تا ۵۰۰۰۰۰ دلار جرای نقدی برای اولین بار و یک میلیون دلار جرای نقدی برای جرایم بعدی. اجرای تدابیر ویژه برای شناسایی و جلوگیری از پولشویی و تامین مالی فعالیت های تروریستی و تسهیل تحقیقات و پی گیری جرایم پولشویی و جرایم مالی فعالیت های تروریستی. لازم به اشاره است که در سال ۱۹۸۹ کانادا، قوانین کیفری در زمینه جرم شناسی پول نقد تصویب کرد که این قانون شامل جرم پولشویی نیز می شود. در اینجا به کنش های نظام حقوقی کانادا در مقابل جرم پول شویی بر اساس این قانون پرداخته خواهد شد.

۳.۱.۱ مبارزه محوری سختگیرانه با جرم پول شویی در کانادا:

به اعتقاد بیر و شیندر (۲۰۰۷) منشا پولشویی در کانادا به زمان ممنوعیت در دهه ۱۹۲۰ باز می گردد و رواج خرید و فروش مشروبات الکلی (تجارت غیر قانونی خارج از کشور الکل با خریداران الکل در ایالات متحده). اعتقاد بر این است که تعدادی از این خریداران حساب های خود را در بانک های کانادایی نگهداری می کردند و به جرایم سازمان یافته مبادرت می نمودند و آنها را بعنوان اولین پول شویان می دانستند. توسعه ضمانت اجراهای کیفری و اختیارات پلیس در کانادا به شدت با فشارهای بین المللی ارتباط دارد، به ویژه از همسایه جنوبی آن، که بارها کانادا را به عنوان یک مکان مورد نگرانی و "پناهگاه پولشویی بین المللی" می بیند. همچنین ایالت متحده آمریکا خواستار این شد که کشورها سیستم گزارش تراکنش ارزی به سبک ایالات متحده را تکرار کنند، (سیستمی که اطلاعات را از بانکها و مؤسسات مالی به یک واحد اطلاعاتی مالی منتقل می کند که یک نهاد متمرکز است که معاملات مالی مشکوک و بزرگ را تحلیل می کند)

مبارزه با پول شویی در کانادا یک طرح ابتکاری در چارچوب قانونی و نظارتی سیاسی است که احکام و عملکرد آن تحت نظارت تمامی ذی نفعان امر می باشد. با

شناسایی منبع غیرقانونی اموال در نظر گرفته می شود و بنابراین به نظر می رسد که نظر به موارد فوق، اثبات رکن معنوی در جرم پولشویی نیاز نباشد.

سوءنیت خاص جرم پولشویی: انجام مصادیق عنصر مادی جرم پولشویی به صورت ارادی و آگاهانه برای تحقق این جرم کافی نیست و علاوه بر آن، مرتکب جرم باید علم و اطلاع داشته باشد که این اعمال را در مورد اموال و عایدات حاصل از جرم انجام می دهد. مقنن در مورد تبدیل، مبادله و انتقال عواید مزبور علاوه بر علم و اطلاع مرتکب از این که این عایدات ناشی از جرم بوده اند قصد مرتکب به منظور پنهان کردن منشأ غیر قانونی آن را نیز لازم دانسته است، که در اینجا عمد خاص یا قصد خاص از جنس انگیزه است؛ یعنی هدف مرتکب از انجام اقدامات فوق بایستی این باشد که منشأ اموال نامشروع پنهان گردد و با فقدان این قصد خاص و عدم احراز آن، موضوع جرم پولشویی منتفی می شود؛ اما این که در عمل هم اقدامات مرتکب باید به این پنهان شدن منجر شود یا خیر؟ به نظر می رسد که قانونگذار به چنین قیدی نظر نداشته است و این موضوع از عبارت «به منظور پنهان کردن منشأ غیر قانونی ...» به خوبی مستفاد می شود، ولی در مورد اخفاء، پنهان یا کتمان ماهیت واقعی و ... عوایدی که به طور مستقیم یا غیر مستقیم در نتیجه جرم تحصیل شده باشد بدیهی است که این بخش از عنصر مادی جرم پولشویی از جمله جرائم مقید است؛ یعنی مرتکب جرم علاوه بر این که باید از منشأ غیر قانونی و مجرمانه عایدات و دارایی های مجرمانه خبر داشته باشد، در عمل نیز باید موقف به اخفاء، پنهان یا کتمان کردن ماهیت واقعی و منشأ آنها نیز بشود و این معنی در ماهیت این عبارات مستتر است؛ یعنی در عمل، اخفاء، پنهان یا کتمان کردن باید اتفاق بیفتد و صرف داشتن چنین قصد و انگیزه ای کافی نیست. (ساک، ۱۳۸۹، ص ۸۷)

۳ پاسخ دهی به جرم پول شویی در حقوق کیفری ایران و کانادا

هر کدام از دو نظام ایران و کانادا در مقابله با جرم پولشویی پاسخ هایی کیفری را پیش بینی کرده اند که در ادامه بدانها پرداخته می شود

بر اساس این ماده «اصل مال و درآمد و عواید حاصل از ارتکاب جرم منشأ و جرم پولشویی (و اگر موجود نباشد مثل یا قیمت آن) مصادره می‌شود؛ چنانچه جمع اموال، درآمدها و عواید مذکور تا ده میلیارد ریال باشد به حبس تعزیری درجه پنج (حبس بیش از دو تا پنج سال) و ارقام بیشتر از آن به حبس تعزیری درجه چهار (حبس بیش از پنج تا ده سال) و در هر دو مورد به جزای نقدی معادل وجوه با ارزش مالی که مورد پولشویی واقع شده محکوم می‌شوند.

تبصره ۱- چنانچه عواید حاصل از جرم به اموال دیگری تبدیل یا تغییر یافته باشد همان اموال و در صورت انتقال به ثالث با حسن نیت، معادل آن از اموال مرتکب ضبط می‌شود.

تبصره ۲- صدور و اجرای حکم ضبط دارایی و منافع حاصل از آن در صورتی است که متهم به لحاظ جرم منشأ، مشمول این حکم قرار نگرفته باشد.

تبصره ۳- مرتکبین جرم منشأ در صورت ارتکاب جرم پولشویی علاوه بر مجازات‌های مقرر مربوط به جرم منشأ، به مجازات‌های پیش بینی شده در این قانون نیز محکوم خواهند شد. مرتکبین جرم پولشویی در صورت عدم ارتکاب جرم منشأ صرفاً به مجازات مقرر در این ماده محکوم می‌شوند.

تبصره ۴- در صورتی که جرم پولشویی به صورت سازمان یافته ارتکاب یابد موجب تشدید در مجازات به میزان یک درجه خواهد بود.

تبصره ۵- در صورتی که اشخاص حقوقی مرتکب جرم پولشویی شوند علاوه بر مجازات‌های مقرر در ماده (۲۰) قانون مجازات اسلامی به جزای نقدی معادل دو تا چهار برابر وجوه با ارزش مالی که مورد پولشویی واقع گردیده محکوم می‌شوند.

قانونگذار ایران در ماده ۹ قانون مبارزه با پولشویی دو نوع مجازات برای مبارزه با پولشویی در نظر گرفته است؛ یکی جزای نقدی و دیگری به اصطلاح استرداد درآمدهای مجرمانه که هر یک با نگاهی به اصول حقوق کیفری طی بندهای ذیل تحلیل می‌شود (ساریخانی و فتحی، ۱۳۹۵، ص ۲۵۱).

این وجود، کل سیستم بر تعهدات نظارت و نظارت بر موسسات و بخش‌های بخش خصوصی متکی است. در این مؤسسات مسئولیت پذیری که بر پایه مشتری خود نظارت دارند، گزارش‌های معاملات را هنگامی که یک رفتار مالی مشکوک یا غیرمعمول موجب نگرانی در زمینه پولشویی بالقوه یا تامین مالی تروریسم می‌شود ارائه می‌دهند. (Mihaescu, ۲۰۱۲ ۱۷-۱۹)

۳.۱.۲ واکنش اداری اقتصادی واحد اطلاعات مالی دولت کانادا به معاملات مشکوک:

در سال ۱۹۹۱ میلادی، قانون مبارزه با پولشویی به تصویب رسانیده شد. همانطور که در بخش دوم این قانون مشخص شده است. این دو بخش ارجاع شده عبارتند از: جرایم مربوط به پول شویی در کانادا زمانی که قانون به پایان رسید. این هدف که به وسیله قانون گذاری انجام می‌شود. بخش مقررات ایجاد حساب مالی، شناسایی مشتری، نگهداری سوابق، و الزامات مرتبط ثبت شده را ثبت می‌کند. این قانون در ۲۶ مارس ۱۹۹۳ اجرایی شد که تا حدی انتظارات بین المللی را برطرف کرد. یک روزنامه در ارتباط با پول شویی راه اندازی شد. زمانی که این لایحه تبدیل به قانون شد قانون رازداری بانکی مشخصی وجود نداشت. موسسات مالی و دیگر کسب و کار های موثر به طور داوطلبانه گزارش می‌شد.

هرگونه سرمایه گذاری را می‌توان، همزمان یک سرمایه گذاری منجر به جرم قابل پیش بینی دانست و جرایم مالی قابل پیش بینی اند. سیستم کانادا سیستمی قابل انعطاف است. بزهرکار می‌تواند نسبت به یک جرم قابل پیش بینی متهم شده و تمامی عوائد حاصل از جرم را از وی مصادره نمود و این تاوان باید در زمان محکومیت به جرم اتفاق بیافتد. مسئولیت اثبات آن نیز بر عهده دادستان است که باید بر اساس مدارک مستند و قابل اتکاء اثبات کند که اموال به دست آمده منشأ مجرمانه دارد (Murphy, ۲۰۰۴, ۲۸۹).

گونه های پاسخ به جرم پولشویی در حقوق کیفری ایران

به موجب ماده ۱۰ قانون اصلاح قانون مبارزه با پول شویی، کیفردهی به جرم پولشویی در ایران ابعاد جامعی پیدا کرد.

۳.۱.۳ جزای نقدی:

قانونگذار هنگام جرم انگاری باید دو اصل مرتبط با یکدیگر را مدنظر داشته باشد، یکی اصل اعتدال؛ به این مفهوم که کافی است رنجی را که تحمیل می کند، بیشتر از سودی باشد که نصیب بزهکار می شود و دیگر اصل تناسب کیفر با بزه است، به گونه ای که ماهیت مجازات تا حد ممکن به بزه نزدیک باشد، به طوریکه اندیشه بزه بلافاصله کیفر را در ذهن مرتکب تداعی کند و نیز مقیاس اندازه مجازات تابع زیان جرم باشد (پرادل، ۱۳۸۶، ۴۹). نظر به زیانبار بودن پولشویی از بعد اقتصادی، سیاسی و اجتماعی برای جامعه تعیین جزای نقدی به میزان یک چهارم عوایدی جرم به همراه استرداد درآمدهای ناشی از جرم منشأ در ماده ۹ قانون مذکور تناسبی با این جرم ندارد و این قانون به ویژه ضعف کیفرگذاری خود را در جایی بیشتر نشان می دهد که برای پولشویی سازمان یافته و نیز برای اشخاص حقوقی و معاونت در پولشویی، مجازاتی منظور نکرده است. این نقیصه میتواند افراد را به تشکیل باندهای سازمان یافته سوق دهد و خود به عنوان یک عامل جرم زا محسوب شود، بنابراین این بحث از دیدگاه سیاست جنایی سنجیده و عدالت کیفری قابل دفاع نیست (همتی، ۱۳۹۴، ص ۱۴۶). علاوه بر آن، قانونگذار در ماده ۹ از سیستم جزای نقدی نسبی تبعیت کرده است، یعنی حکم به جزای نقدی یک چهارم، به تناسب و براساس، شاخص درآمد مجرمانه است. کیفر نقدی بدون تعیین حبس، عالماً در رسیدن به اهداف نوین مجازاتها در پرتو اصل فردی کردن ناموفق بوده و انتقادهایی به شرح ذیل بر آن متصور است. نخست اینکه قانونگذار عدد ریاضی یک چهارم را بر چه مبنایی برگزیده است؟ در صورتیکه شایسته بود همانند ماده ۱ ق.ت.م.ا.ا.ک مصوب ۱۳۶۷ میزان جزای نقدی معادل مال به دست آمده از جرم تصویب می شد؛ دوم آنکه، چرا مقنن حبس را در قانون مبارزه با پولشویی پیش بینی نکرده است؟ شاید اولین پاسخ به آن این باشد که سیاست حبس زدایی در راستای کاهش تورم جمعیت زندان و استفاده از جایگزین های زندان مدنظر بوده است. ولی این استدلال مخدوش است، زیرا اولاً اصطلاح حبس زدایی مرسوم در محافل علمی ناظر بر حبس های کوتاه مدت است (اردبیلی، ۱۳۹۴ ص ۲۷۹). بنابراین با توجه به خطرهای پولشویی قرار نیست که حبس های کوتاه مدت سه ماه و یک روز تا یک

سال مورد لحاظ قانونگذار قرار گیرد، بلکه حبس های تأدیبی در محیط زندان باید با پیش بینی فضاهای آموزشی و حرفه آموزی با مدل های زندان های باز و نیمه باز، حبس خانگی، زندان های مناطق بدون حصار و زندان های روزانه یا شبانه مورد تقنین قرار گیرد. ثانیاً اگر مجازات قانونی جرمی حبس باشد، اصولاً در نوع قرار تأمین کیفری صادره بی تأثیر نخواهد بود. زمانیکه متهم، مرتکب پولشویی شده و دستگیر می شود، با توجه به مجازات آن، قرار تأمین اعم از وثیقه یا کفالت، غیر از بازداشت موقت خواهد بود. بنابراین با این نوع قرارهای تأمین کیفری بلافاصله آزاد می شود و در صورت محکومیت فقط جزای نقدی می پردازد و در هر حال به محل مراجعه می کند و بار دیگر رفتار مجرمانه را از سر خواهد گرفت. این مجازات نه تنها نظم به هم ریخته جامعه را اعاده نمی کند و انتظارات مردم را از دستگاه قضایی برآورده نخواهد کرد، چه بسا قبح این رفتار در میان مردم زدوده شده و تصور می شود که هیچ رفتار قاطعی با متهم صورت نگرفته است. اینجاست که حبس مجرمان خطرناک و یقه سفید اثر بازدارندگی بیشتری خواهد داشت. ثالثاً اگر سیاست کیفری در قانون مبارزه با پولشویی حبس زدایی است، قانونگذار مع الاسف در جهت مخالف آن سیاست در سایر قوانین مانند مواد ۷۰۲ و ۷۰۳ قانون مجازات اسلامی اصلاحی ۱۳۸۷ میزان مجازات حبس را افزایش داده و لذا این حرکت متناقض است. ایراد سوم با عنایت به اصل فردی کردن مجازات که با هدف اصلاح و بازپروری مجرمان وارد حقوق جزا شده است، مطرح می شود و آن اینکه این اصل مترقی چگونه با سیستم جزای نقدی نسبی قابل اعمال است؟ در صورتیکه قانونگذار می توانست همراه آن با پیش بینی مجازات حبس دارای حداقل و حداکثر به قاضی این اختیار را اعطا کند که به طرق مقتضی مجازات را با توجه به شخصیت مجرم متناسب سازد و در جهت اصل فردی کردن مجازات ها حرکت کند و پولشویانی را که کم خطرند، با اعطای آزادی مشروط، در راستای اصلاح آنان قدم بردارد که جای این اقدام در قانون مبارزه با پولشویی ایران خالی است. همچنین از دیدگاه سیاست جنایی، معافیت از مجازات برای کسانی که ارتکاب پولشویی را قبول کرده یا به افشای عملیات پولشویی پرداخته، اصولاً یک آثار پیشگیری دارد و سبب کشف جرم، قبل از ارتکاب و انصراف می شود بنابراین پیش بینی معاذیر قانونی معافیت با هدف مذکور در قانون مذکور مغفول مانده است. باید اذعان داشت که

درآمدهای مجرمانه با اموال مشروع پولشویان است، به طور مثال چنانچه شخصی با درآمدهای ناشی از جرم منشأ که دویست میلیون تومان است، با یکصدوپنجاه میلیون تومان پول مشروع خود، یک دستگاه آپارتمان در تهران خریداری کند، در خصوص مصادره آن باید به چه نحوی عمل شود، موضوعی است که در قانون مذکور تعیین تکلیف نشده است.

۴ چالش های پاسخگویی به جرم پولشویی در حقوق ایران و کانادا

مشکلات ساختاری کانادا در مبارزه با پولشویی:

کارشناسان یکی از دلایل گسترش پدیده پولشویی در بانک های کانادایی را وجود نهادهای متعدد در این زمینه دانسته اند؛ درحالیکه لازم است درخصوص مبارزه با پولشویی یک نهاد مسئولیت و اختیارات لازم را داشته باشد و در نهایت درخصوص گسترش این پدیده پاسخگو باشد. وزیر اقتصاد کانادا به طور صریح اعلام کرده است که قصد دارد با پدیده پولشویی گسترده در بانک های کانادایی مبارزه نماید اما این اقدام با مشکلاتی ساختاری مواجه است. در حال حاضر از طرفی برخی از نهادهای مرتبط با فرآیندهای مبارزه با پولشویی در کانادا، پیگیری همه جانبه پرونده ها را وظیفه خود نمی دانند و از طرف دیگر برخی نهادها اختیار لازم برای جمع آوری مستندات را ندارند. به طور مثال یک نهاد نظارتی دسترسی به تراکنش های بانکی ندارد درحالیکه مرکز بررسی گزارشات دولت کانادا، به عنوان یک نهاد نظارتی دیگر، با وجود اختیار عمل در این زمینه، خود را موظف به همکاری گسترده در مبارزه با پولشویی نمی داند. مرکز بررسی گزارشات دولت کانادا از اظهار نظر درخصوص موارد پولشویی در این کشور خودداری می کند اما مقامات این مرکز معتقدند اقدامات آن ها در نهایت به بهبود شرایط مبارزه با پولشویی منجر شده است. (ساریخانی و فتحي، ۱۳۹۵؛ ص ۲۱)

عضویت در FATF : شرایط نامطلوب پولشویی در کانادا
درحالی است که این کشور عضو رسمی نهاد FATF

شاید قانونگذار ایران در قانون مبارزه با پولشویی در مقام تقنین تمام قواعد مربوط به مجازات پولشویی نبوده و تنها نظر به موارد غالب داشته است و قواعد مربوط به اصل فردی کردن مجازات را به قانون عام از جمله قانون مجازات اسلامی حواله کرده است. ولی این ایراد مهم همچنان بر مقنن وارد است، زیرا قانون مبارزه با پولشویی یک قانون خاص است و باید از اهمیت لازم و کافی برخوردار باشد و این احاله رفع ایراد نمی کند.

۳.۱.۴ مصادره:

مجازات دیگر جرم پولشویی در ماده ۹ قانون مبارزه با پولشویی ایران بنابر تعبیر قانونگذار «استرداد درآمد و عواید حاصل از ارتکاب جرم» می باشد که تبصره ۳ آن مؤید این نظر است. برای روشن شدن ایراد این نوع کیفرگذاری لازم است مفاهیم ضبط، مصادره و استرداد اموال بازبینی شود. ضبط از نظر لغوی به معنای گرفتن و نگاهداشتن، حفظ کردن، محکم کردن و نگاهداری است. تبصره ۵ ماده ۱۹ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ و بند «ج» و «د» ماده ۲۲۳ قانون آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۲ تفکیک ضبط از مصادره اشعار دارند. استرداد اموال از نظر اصطلاحی عبارت است از تسلیم مادی اموال کشف و ضبط شده از مجرم به مالک آن از سوی مراجع ذیصلاح قانونی و بازگرداندن مال توقیف شده به مالک یا متصرف قانونی آن، بنابراین استرداد اموال یک اصطلاح حقوقی و نه کیفری است و از باب جبران ضرر و زیان مالک بوده و ناظر بر این اشیا و اموال است، همانطورکه در جرایم کلاهبرداری، سرقت و ... دادگاه حکم به استرداد اموال به مالکان آنها می دهد. با توجه به متفاوت بودن مفاهیم ضبط، مصادره و استرداد اموال واژه «استرداد» به عنوان کیفر در عبارت «استرداد درآمد و عواید حاصل از ارتکاب جرم» مذکور در ماده ۹ این قانون تعبیر صحیحی نیست. گرچه با توجه به ذکر واژه ضبط، در تبصره های ۱ و ۲ ماده ۹ قانون مورد نظر کلمه «استرداد» حمل بر مجازات مصادره اموال می شود، در هر حال میبایست شیوه قانونگذاری منطقی و علمی باشد، تا محل تفاسیر مختلف قرار نگیرد. ذکر کلمه «استرداد» در قانون کیفری موصوف، مفهوم این معنای نیاز است که اگر عواید ناشی از جرم دارای مالک شخصی باشد، به وی مسترد می شود، حال آنکه در ماده ۹ مقرر شده که به خزانه دولت واریز شود که این سخن محل ایراد است. آنچه در قانون مبارزه با پولشویی ایران مغفول مانده، حکم امتزاج

دو وجهی با اقتضائات جامع خود تأمین نگرند، می‌تواند تشتت عملی مبارزه با این جرم را رقم زند. در این زمینه از جمله می‌توان به ماده ۴ قانون ارتقای سلامت نظام اداری و مقابله با فساد اشاره کرد. طبق این ماده به منظور پیشگیری از شکل‌گیری فساد طبق تعریف ماده (۱) این قانون، وزارت اطلاعات موظف است نقاط مهم و آسیب‌پذیر در فعالیت‌های اقتصادی دولتی و عمومی مانند معاملات و قراردادهای بزرگ خارجی، سرمایه‌گذاری‌های برگ، طرح‌های ملی و نیز مراکز مهم تصمیم‌گیری اقتصادی و پولی کشور در دستگاه‌های اجرائی را در صورت وجود گزارش موثق و یا قرائت معتبر مبنی بر تخلف یا سوءعملکرد، با کسب مجوز قضایی لازم پوشش اطلاعاتی کافی و مناسب بدهد.

۵ نتیجه‌گیری و پیشنهادها

اولین گام در مقابله با این مشکل تدوین قوانین و مقررات و اتخاذ تدابیر و شیوه‌های مناسب است. بدیهی است که دولت‌ها باید برای مبارزه با پول‌شویی، یک سری از قوانین و مقرراتی را که به پول‌شویی مجال می‌دهند، تغییر دهند و همچنین با پیگیری یکسری از سیاست‌ها به مبارزه با پول‌شویی بپردازند. برای تدوین سیاست‌های ضد پول‌شویی، تهیه گزارشات آماری دقیق مورد احتیاج می‌باشد. سپس باید به تدوین و تصویب قانون ضد پول‌شویی پرداخته شود. در بسیاری از کشورها، با استفاده از توصیه‌های فنی صندوق بین‌المللی پول، قوانینی را که بانک‌های مرکزی، بانک‌های تجاری و ارزی توسط آنها اداره می‌شود، صورتبندی کرده‌اند. برای این منظور، باید قوانینی برای بانکداری تصویب گردد که کلیه بانک‌ها و شعب خارج آنها را از پول‌شویی دور سازد. جرم پول‌شویی در قانون کانادا شامل قانون کنترل مواد مخدر، قانون مالیات، قانون گمرک و مطابق بخش ۳۱(۱) و ۳۵۴(۱) عواید حاصل از هر عملی که در قانون کانادا جرم‌انگاری گشته را شامل می‌شود در این قانون درآمد‌های حاصل از جرم پول‌شویی کانادا، ایجاد یک نهاد مستقل تحت عنوان "مرکز معاملات مالی و تحلیل گزارش‌های کانادا" که می‌تواند به عنوان یک نهاد تحت نظر ملکه فعالیت کند.

تعهدات به روزتری در زمینه مبارزه با پول‌شویی در قوانین کانادا به چشم می‌خورد که در قوانین ایران بدان پاسخ داده نشده است به ویژه در اصلاحیه سال ۲۰۱۸

محسوب می‌شود. بنابراین از نظر این نهاد نظام مالی و بانکی کانادا از ریسک بالا در زمینه پول‌شویی و تأمین مالی تروریسم برخوردار نیست. بنابراین می‌توان گفت FATF نظارت چندانی به کشورهای عضو ندارد و با وجود گستردگی پول‌شویی در این کشورها، هیچگونه هشدار و یا اخطاری برای آن‌ها در نظر نمی‌گیرد. شرایط کشورهایی همچون کانادا، استونی و دیگر کشورهای اروپایی و آمریکای شمالی نشان می‌دهد معیارهای FATF در زمینه تعیین کشورهای با ریسک بالا از نظر پول‌شویی، با واقعیت‌های موجود جهانی در تناقض است.

چالش‌های پاسخگویی به جرم پول‌شویی در نظام حقوقی ایران:

۴.۱.۱ ضعف در پیاده‌سازی قضایی در

طبقه بندی مشتریان:

بر اساس توصیه‌های گروه ویژه اقدام مالی ضوابط شناسایی مشتری باید مبتنی بر ریسک باشد. بر این اساس سختگیری و دقت در پذیرش مشتری باید متناسب با مشخصات و پیشینه حرفه‌ای وی باشد. در این راستا کنترل‌های مورد نیاز از سوی بانک یا مؤسسه اعتباری باید بر اساس انواع ریسک باشد: از جمله ریسک مشتری، ریسک محصول یا خدمتی که به مشتری ارائه می‌شود و ریسک منطقه فعالیت بانک یا مؤسسه اعتباری ارائه‌دهنده خدمت به مشتری. رویکرد ریسک‌مدار مالی می‌تواند نظم دهی قابل توجهی به بازار مالی و کنشگران مقابله با پول‌شویی در پی داشته باشد.

۴.۱.۲ عدم انسجام عملی به سیاست

کیفری واحد:

با توجه به اینکه نهادها و سیاست‌حاکم بر هرکدام متفاوت است ممکن است عدم انسجام و یکپارچگی در عملکرد این نهادها، سیاست‌کیفری پیاده‌شده را ناهماهنگ و نامتناسب با ویژگی‌های جرم پول‌شویی نمایان سازد. اینکه پول‌شویی به موجب تبصره ماده ۳۶ ق.م.ا.ی یکی از جرایم اقتصادی است، از یک سو هم بایستی سیاست‌های سختگیرانه و امنیتی حاکم بر این جرایم را به دوش بکشد و هم سیاست‌های مدیریت‌مدار مالی موردنظر در قانون مبارزه با پول‌شویی را تأمین کند. چنانچه این رویکرد

به چشم می خورد برای نمونه در شرایط فعلی، در صورتی که یک نهاد گزارش دهنده معاملات مشکوک مالی، معامله ای را با یک شرکت انجام دهد، می بایستی درخواست مدرک وجود این شرکت را به عنوان بخشی از التزامات توجه مقتضی به مشتری بدهد. با این حال قوانین و آیین نامه های موجود هیچ اشاره ای به تاریخ صدور اسنادی که به منظور اثبات وجود این شرکت بایستی استفاده شود؛ نمی کنند. از سوی دیگر، جمع آوری و راستی آزمایی اطلاعات مشتریان از سوی نهادهای گزارش دهنده یک گام مهم در تقلیل ریسک تامین مالی تروریسم و پولشویی و نهایتا حفاظت از تمامیت نظام مالی کاناداست. با این حال، قوانین موجود ضدپولشویی کانادا، نهادهای گزارش دهنده معاملات مشکوک را الزام به جمع آوری و راستی آزمایی نکرده بلکه در این زمینه «اتخاذ اقدامات معقول» را مندرج ساخته اند که اجرای تعهدات مربوط به جمع آوری و راستی آزمایی مشتریان را به صورت یک امر اختیاری و نه الزامی در می آورد. یکی دیگر از مشکلات برای اجرای قوانین ضدپولشویی کانادا، عدم تخصیص هزینه های مالی اجرای تعهدات ذیربط در این مورد می باشد به نحوی که سالیانه، هزینه های زیادی صرف موارد ناموفق شناسایی معاملات مشکوک می شود.

فهرست منابع

منابع فارسی

- اسعدی، حسین، (۱۳۸۲) نقش فرایند پول شویی و مصادره اموال در روند قاچاق مواد مخدر، مجموعه سخنرانی ها و مقالات همایش بین المللی مبارزه با پول شویی، تهران، وفاق، چ ۲، ص ۲۰۴
- اسماعیلی، اسماعیل، (۱۳۷۷)؛ *اکل مال به باطل در بینش فقهی شیخ انصاری*، مجله فقه، سال اول، شماره ۱
- انصاری، پیرسرای، زربخش، اسد الله شاه بهرامی، (۱۳۹۳)، *ضرورت استفاده از سیستم های تشخیص پولشویی در بانکداری الکترونیکی*، فصلنامه روند، سال بیست و یکم، شماره ۶۸
- آرین، محمد، (۱۳۸۴) تحلیل و نقد نظام قانونی بر جرم پول شویی در ایران، صص ۱۳-۱۵

قانون تامین مالی تروریسم و پولشویی کانادا، موارد جدیدی از جمله رمزارزها، شرکت های بیمه عمر، معافیت شرکت های کم ریسک از التزامات شناسایی مشتری و ... مورد شناسایی قرار گرفته ست که در قانون پولشویی جمهوری اسلامی ایران به این صورت دقیق مورد توجه قرار نگرفته است. برای نمونه، امروزه رفتار مجرمانه فرد مجرمی که از طریق رمزارزها در ایران اقدام به پولشویی می نماید؛ مشخص نیست. التزامات نهادهای گزارش دهنده معاملات مشکوک در نظام حقوقی کانادا در قوانین جدید این کشور، بسط پیدا کرده است به نحوی که برای نمونه مدت زمانی ارایه گزارش معاملات مشکوک مالی در نظام حقوقی کانادا از ۳۰ روز به ۳ روز کاهش پیدا کرده است.

اهداف اولیه توسعه نظام های حقوقی ضدپولشویی در دو نظام حقوقی کانادا و جمهوری اسلامی ایران با یکدیگر متفاوت می باشد بدین معنا که در نظام حقوقی کانادا، قوانین ضدپولشویی ابتدایا به منظور مبارزه با پولشویی ناشی از قاچاق مواد مخدر تدوین و توسعه پیدا نموده اند اما در قوانین جمهوری اسلامی ایران، ضرورت به داشتن قوانین مستقل در زمینه مبارزه با پولشویی عمدتا به واسطه انطباق با تعهدات بین المللی کلی ایران مطرح شده اند.

همکاری های بین المللی اطلاعاتی در زمینه مبارزه با پولشویی به عنوان یک نقطه اصلی تمیزکننده میان نظام های حقوقی ایران و کانادا در مبارزه با پولشویی تلقی می شوند به نحوی که در این زمینه می توان از همکاری مرکز مبارزه با پولشویی کانادا با شبکه مامورین مبارزه با جرایم مالی ایالات متحده و آژانس مبارزه با جرایم سازمان یافته شدید بریتانیا صحبت نمود. این در حالی است که همکاری های بین المللی اطلاعاتی مراکز مبارزه با پولشویی ایران که در راس آن بانک مرکزی و وزارت اقتصاد جمهوری اسلامی ایران است، بسیار ضعیف می باشد و این موضوع یکی از نقاط ضعف سیاست جنایی ایران در مقابل کانادا در زمینه مبارزه با پولشویی تلقی می گردد.

البته نایبستی به این صورت جلوه کرد که ضعف ها در زمینه سیاست جنایی علیه پولشویی صرفا معطوف به سیاست جنایی ایران بوده است بلکه در زمینه سیاست جنایی کانادا نیز ضعف هایی مشاهده می شود. هنوز ضعف هایی در سیاست جنایی کانادا در مبارزه با پولشویی

رهدار پور، حمید، (۱۳۹۶)، تحلیل حقوقی- اقتصادی جرم پول شویی در حقوق کیفری ایران، فصلنامه علمی تخصصی دانش انتظامی لرستان، سال پنجم، شماره ۴
زارع، علی، جمالی، جعفر، (۱۳۹۰)، تعهد بانک ها به حفظ اسرار مشتریان و عملیات تبدیل داری ها به اوراق بهادار، فصلنامه راهبرد، سال بیستم، شماره ۸۵

ساریخانی، عادل، فتحی، مرتضی، (۱۳۹۵) عناصر موضوعی جرم پول شویی در قانون مبارزه با پولشویی ایران و کنوانسیون های بین المللی، مطالعات حقوق کیفری، و جرم شناسی، دوره دوم، شماره ۵ و ۴

شفیعی، سعیده، صبوری دیلمی، محمد حسن (۱۳۸۸)، بررسی شیوه های مبارزه با پدیده پول شویی با تاکید بر راهکارهای مالیاتی، فصلنامه تخصصی مالیات، شماره پنجم

شمس ناتری، ابراهیم، (۱۳۸۲)، سیاست کیفری ایران در قبال تطهیر پول، مجموعه سخنرانی ها و مقالات همایش بین المللی مبارزه با پولشویی

شورای عالی مبارزه با پولشویی مرکز اطلاعات مالی و مبارزه با پولشویی گروه آموزش و اطلاع رسانی، (۱۳۹۳) جزای عمومی سطح ۱

صحراييان، مهدی، (۱۳۸۲) «بخش هایی از یافته های تحقیقات پولشویی در ایران»، نشریه مجلس و پژوهش، سال دهم، شماره ۳۷

عباسی، محمدرضا، (۱۳۹۱)، پولشویی در حقوق ایران، تهران، انتشارات آرمان علم

غلامی علی، پوربخش محمدعلی، (۱۳۹۰) «مبارزه با پولشویی در قوانین ایران و اسناد بین المللی»، فصلنامه علمی تخصصی مطالعات اقتصاد اسلامی، سال چهارم، شماره اول

کشتکار، مریم، (۱۳۸۹)، راهکارهای مبارزه با پول شویی در بانک ها و موسسات اعتباری، تازه های اقتصاد، سال نهم، شماره ۱۳۲

کمالی، لیلیا، (۱۳۹۰)، اداره کل مبارزه با پول شویی، بانک سپه کمالی، یحی، (۱۳۸۸) پول شویی و روش های مبارزه با آن، گزارش پژوهشی، سال دوم، شماره ۱۴

باقرزاده، احمد، (۱۳۸۸) پول شویی در حقوق ایران و انگلستان و اسناد بین المللی، میزان، چاپ دوم، تهران، باقرزاده، احد، (۱۳۸۲) پیامدهای پولشویی و راهبردهای کنترلی با رویکرد به اسناد بین المللی، مجموعه سخنرانی ها و مقالات همایش بین المللی مبارزه با پولشویی، تهران. نشر وفاق

بوریکان، ژاک، «بزهکاری سازمان یافته در حقوق کیفری فرانسه»، مترجم، علی حسین نجفی ابرند آبادی، مجله تحقیقات حقوقی دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی، زمستان ۷۶ تا تابستان ۷۷، ش. ۲۲-۲۱

تذهیبی، فریده، (۱۳۹۱) پولشویی و روشهای مبارزه با آن؛ انتشارات جنگل، تهران، کمیته ایرانی اتاق بازرگانی بین المللی

تجلی، سید آیت اله، مبارزه با پولشویی و تامین مالی تروریسم در بانک ها، ۱۳۹۱، چاپ اول، تهران، انتشارات آزاد کتاب

جزایری، مینا، (۱۳۸۳) مقاله نگاهی به جرم پولشویی و اسناد بین المللی مهم مرتبط با آن، فصلنامه روند، شماره ۴۲ و ۴۳

جمشیدی، علیرضا، (۱۳۸۲)، نقد و بررسی موادی از قانون پولشویی و رابطه آن با فرار مالیاتی، مجموعه سخنرانی ها و مقالات همایش بین المللی مبارزه با پول شویی، تهران، نشر وفاق، چ ۱، ص ۶۷

جوانمرد، بهروز، (۱۳۹۱) «جرم تطهیر در حقوق موضوعه ایران»، مجله کانون وکلای دادگستری مرکز

خوئینی، غفور، مسجدرایی، حمید، کبیری، سهیل، (۱۳۹۶) در نگی در جرم انگاری پولشویی، مطالعات فقه و حقوق اسلامی، سال نه، شماره ۱۷

رحیمی، امین حسین، خوئینی، غفور، (۱۳۹۴)، مبارزه با پولشویی در جمهوری اسلامی ایران با تاکید بر نقش دیوان محاسبات، دانش حسابرسی، سال ۱۵، شماره ۶۰

روون بوسورث و گراهام سالت مارش، (۱۳۷۶) پولشویی، ترجمه نصرالله امیربشیری، انتشارات اداره کل آموزش نیروی انتظامی

همتی، محمد باقر، تدابیر پیشگیرانه و مجازات در قانون مبارزه با پول شویی، چاپ اول، انتشارات خرسندی

منابع لاتین

Edward Rees, QC, Richard Fisher & Richard Thomas, (2011) Blackstone's Guide to the Proceeds of Crime Act 2002, 4th ed, Oxford University Press,

John A Kelley, (2006) "International Anti-Money Laundering and Professional Ethics" 40:2 Intl Lawyer 433

Murphy, Daniel, (2004) Canada Anti money laundering regime, resource material series.no58,p289

Mihaescu, Sabina (2012) The Anti-money laundering complex in Canada-a private-public approach to governance. the compliance role of financial institutions. University of Ottawa.

State-level aml regimes: US, uk and Canada, chapter4, pge44 United Nations office on Drugs and Crime.

لارنت، چین، مک دوئل، جان، (۱۳۹۲)، پیشگیری از پول شویی و تامین تروریسم: راهنمای عملی برای ناظران بانکی، مترجم کشتکار، مریم، نشر تاش

نجفی ابرند آبادی، علی حسین، (۱۳۸۰) *تقریرات درس جرمشناسی*، (جرایم سازمان یافته) دوره کارشناسی ارشد، تنظیم: امیر حسین نیاز پور، دانشگاه شهید بهشتی

نجفی ابرند آبادی، علی حسین، (۱۳۸۴) *تقریرات درس جرمشناسی (درآمدی بر جرمشناسی بزهکاری اقتصادی و حقوق کیفری اقتصادی)*، دوره کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید بهشتی

وایزی، بهار، جمشیدی، علیرضا، (۱۳۹۶) *سیاست جنایی ایران در قبال جرم پول شویی*، کنفرانس بین المللی شیراز

هادیان، ابراهیم (۱۳۸۲) *پولشویی و اثرات اقتصادی آن* مجموعه سخنرانی ها و مقالات همایش بین المللی مبارزه با پولشویی، تهران، نشر و

